

crítico, por su continuo diálogo con las numerosas fuentes que maneja el autor, por las dudas que resuelve, por las hipótesis que plantea para la historia del derecho, y del derecho romano en particular, como por su rigor metodológico, lo que la convierte en una obra ejemplar y en un estímulo para futuras investigaciones. Un libro que, si se me permite, nos recuerda el desafío inútil del emperador Quin Shi Huang, quien, según lo que leemos en el relato *La muralla y los libros*, de J. L. Borges, pretendió abolir el pasado «quemando todos los libros anteriores a él» para que «la historia comenzara con él». Una metáfora visual que nos enseña que un libro y su historia son un valor absoluto que no puede quedar reducido al capricho o al azar, porque, como leemos en otro de sus relatos, *Del culto de los libros*, «somos versículos o palabras o letras de un libro mágico, y ese libro incandescente es la única cosa que hay en el mundo: es, mejor dicho, el mundo». A esa verdad contribuye la obra de Coma Fort.

Juan Alfredo Obarrio Moreno
Universitat de València

L'ETERNA DESUNIÓ DELS CATALANS. L'OPOSICIÓ CATALANISTA A FRANCO (1939-1950), DE CASILDA GÜELL³¹

Aquest llibre és el resultat d'una tesi doctoral llegida a la London School of Economics el juliol del 2005 sota la supervisió acadèmica del catedràtic Paul Preston i publicada en anglès el 2006 amb el títol *The failure of Catalanist opposition to Franco (1939-1950)*.³² La doctora Casilda Güell intenta elaborar i mostrar un panorama integrat i estructurat de l'exili català entre els anys 1939 i 1950 i explica com va fracassar l'oposició catalana a Franco.

Molts autors han escrit sobre l'exili català en aquest període, com ara Joan Sauret, Felip Calvet i Costa, Josep Maria Rosich i, més recentment, Daniel Díez Esculies, Josep Benet i Miquel Caminal. Tots aquests autors aporten molta documentació rellevant del període i obren diverses vies de recerca. Tanmateix, tal com indica el professor de la Universitat Autònoma de Barcelona Francesc Vilanova, manca un estudi integrat d'aquest fenomen,³³ i aquest és l'espai historiogràfic que

31. Barcelona, Base i CSIC, 2008, 224 pàgines.

32. Barcelona, CSIC, 2006.

33. F. VILANOVA, *Als dos costats de la frontera*, Barcelona, Abadia de Montserrat, 2001, p. 10.

la doctora Güell intenta cobrir. La raó fonamental de la manca d'aquest estudi és la dispersió dels nuclis de l'exili, que ha fet que aquests s'hagin treballat de forma individual, i no conjunta.

En acabar la Guerra Civil espanyola, molts catalans van buscar refugi a França, el Regne Unit, els Estats Units i Amèrica del Sud —Mèxic en particular—. Tant des de l'exili com a Catalunya, els catalans van intentar sobreposar-se a les dificultats degudes a la seva dispersió i van intentar organitzar una oposició a la dictadura. A més de les dificultats de comunicació i les dificultats econòmiques, agreujades després de la devastació moral i econòmica de la Guerra Civil, els catalans van patir divisions internes, enfrontaments de lideratge i relacions truncades amb d'altres grups en oposició.

L'oposició no va aconseguir presentar un programa polític unitari ni crear les institucions de govern necessàries per a solidificar l'oposició i legitimar-la. La doctora Güell argumenta que la manca de solidesa institucional i la manca d'unió i de lideratge entre els grups en oposició a Franco, i molt concretament entre els catalans, van ser en part degudes a la seva incapacitat per a organitzar-se.

L'estudi aporta dues conclusions importants. La primera és que la manca d'una oposició catalanista cohesionada a Franco no pot ser només atribuïda als factors internacionals, tal com s'ha plantejat en estudis anteriors, sinó que en part també va ser deguda a les divisions internes del catalanisme.

La segona conclusió important de l'estudi és que els catalans només haurien pogut crear una oposició real a Franco si s'haguessin aliat amb l'oposició d'esquerres. Només un front comú de tots els grups en oposició hauria pogut tenir un pes suficient per a enfrontar-se a Franco. Per tant, la dispersió ideològica i geogràfica no va permetre crear un front comú realista contra Franco.

L'oposició catalanista a Franco va formar part de l'oposició externa al règim. L'oposició antifranquista mancava de força moral i material després de la Guerra Civil espanyola. L'exili català, per tant, patia moltes dificultats per a organitzar-se. A més, no va ser prou pragmàtic a l'hora de crear estructures d'estat i de govern a l'exili i es va dividir per esclatxes internes. De fet, els grups en oposició es van barallar pel lideratge i no van fer concessions polítiques. A més, els grups de catalans no van ser capaços d'establir bones relacions amb els grups d'esquerra.

Finalment, els catalans van donar per fet l'ajut dels aliats de la Segona Guerra Mundial, encara que mai no va ser promès formalment. La diplomàcia aliada, particularment la diplomàcia britànica, era antifeixista i anticomunista. Si l'oposició antifranquista hagués creat un bloc cohesionat als ulls dels aliats, potser hauria tingut algun ajut concret de la part aliada. El Regne Unit, França i les Nacions Unides van condemnar les polítiques de Franco i van contactar amb l'oposició antifranquista, però finalment els aliats van acceptar el franquisme quan van ser

forçats a prendre mesures anticomunistes davant l'inici de la Guerra Freda. Franco es va convertir en el mal menor.

Pel que fa a la historiografia, hi ha un llistat molt complet d'obres secundàries i primàries sobre el tema al final del llibre. L'autora va fer una feina important de recerca en arxius durant tres anys. Particularment, va treballar en arxius britànics, com ara la Public Record Office. A més, també va consultar arxius catalans, com l'Arxiu Pi i Sunyer i l'Arxiu Tarradellas.³⁴

Pel que fa a l'estructura, els antecedents i el context de l'oposició catalana fins al 1939, són considerats en el capítol 1. El capítol 2 explica el primer exili català a França, de l'abril del 1939 al juny del 1940. El primer destí d'exili dels catalans va ser França. La Generalitat i el seu president, Lluís Companys, es van traslladar a França. Després d'ésser arrestat Companys pels alemanys, la Generalitat va deixar d'existir. Aleshores els catalans van intentar crear una plataforma unitària d'esquerres, el Front Nacional de Catalunya, però l'ocupació de França pels alemanys l'octubre del 1940 va truncar l'estratègia dels catalans. Els catalans van quedar dispersats en nuclis separats i sense un lideratge clar, encara que Josep Irla n'era el cap visible.

El capítol 3 tracta l'exili català al Regne Unit entre el juliol del 1940 i l'agost del 1942. El capítol resumeix la feina del Consell Nacional de Catalunya (CNC), que va intentar tancar el forat deixat per la Generalitat de Catalunya. Va ser liderat per Carles Pi i Sunyer, membre d'Esquerra Republicana de Catalunya. El capítol 4 també resumeix el període entre el 1940 i el 1942 però el focus geogràfic és l'exili atlàntic: els Estats Units i l'Amèrica del Sud. A l'Amèrica del Sud els catalans es van organitzar en comunitats que eren responsables a Londres al CNC.

El capítol 5 resumeix el període que va de l'agost del 1942 a l'octubre del 1944, un període de confusió. S'expliquen les divisions entre els diferents nuclis que hi havia a l'exili i la competència entre França i el Regne Unit per ser el nucli focal de l'exili català. El capítol 6 tracta el període que va de l'agost del 1944 al juny del 1945, en què s'entreveia una victòria aliada, França va ser alliberada i s'esperava l'ajut aliat a l'oposició antifrancuista.

El capítol 7 és el darrer capítol i s'hi explica que l'ajut aliat no es va concretar mai i que la lluita anticomunista es va convertir en una prioritat per als aliats. Es van crear diferents plataformes unitàries, però la Generalitat no es va reconstituir formalment. Sense estructures de govern ni un lideratge clar, el catalanisme era

34. Arxiu Tarradellas-Poblet, Arxiu del Partit Nacionalista Basc (Artea), Fundació Pi i Sunyer (Barcelona), Arxiu Personal del Síndic de Greuges (Barcelona), Centre d'Estudis d'Història Contemporània, Pavelló de la República, Pavelló Sert, Arxiu Privat Varela, Public Record Office (Londres).

molt feble. I els aliats ja havien decidit no intervenir en el cas d'Espanya. Les esperances de l'oposició catalanista a Franco es van esvaïr del tot amb el retorn dels ambaixadors a Madrid el 1950.

Luiza Iordache
Institut de Ciències Polítiques i Socials
Universitat Autònoma de Barcelona